

SENIOR

Biuletyn informacyjny Wielkopolskiej Rady Kregów Starszyny Harcerskiej i Seniorów

60-480 Poznań, ul. Wilków Morskich 23/25 tel. 503 695 023, e-mail: seniorzy@zhp.wlkp.pl

NUMER 228 (5) 2025

MAJ 2025

Wiosną 1025 roku miało miejsce znamienne wydarzenie – dotychczasowy książę Bolesław, nazwany później przez potomnych Wielkim lub Chrobrym, dopełnił aktu koronacji królewskiej, stając się w ten sposób pierwszym namaszczonym na króla władcą Polski.

1.RELACJE

W piątek **21 marca 2025 r.** drużny Gabriela Jaskulska i Barbara Król były w Szkole Podstawowej nr 45 w Poznaniu – ul. Harcerska, gdzie **przekazały na ręce Dyrektora Szkoły pani Doroty Urbanowicz obraz przedstawiający wnętrze jednego z baraków w nazistowskim obozie przesiedleńczym na Główniej w Poznaniu, działającym w latach 1939–1940, zorganizowanym dla ludności polskiej wysiedlanej z terenu Poznania i Wielkopolski.** Obraz ten nieznanego autora po śmierci Drużny Urszuli Iczakowskiej przebywającej jako 9-latką w obozie wraz z rodzicami zimą 1940 r. (potem rodzina została wysiedlona do Generalnej Guberni) przekazała Prezydium WR KSHiS za pośrednictwem druha Zdzisława Firleja krewna Drużny Urszuli – pani Anna Karpińska.

/hm. Gabriela Jaskulska, hm. Barbara Król – Prezydium WR KSHiS/

W MIESIĄCU PAMIĘCI NARODOWEJ UCZCILI PAMIĘĆ

POLEGŁYCH. Rajd, jakiego w Trzemesznie jeszcze nie było - odkrywano walory trzemeszeńskiej ziemi. Zuchy, harcerze, instruktorzy, seniorzy, sympatycy Hufca ZHP Trzemeszno **5 kwietnia 2025 roku** wyruszyli w niecodzienną wędrówkę śladami Bohaterów. Pozornie ich zadaniem było wydanie gazety, praktycznie – zwiększenie wiedzy i wiadomości o osobach, które wstawiły się w historii Gminy Trzemeszno. Przed oficjalnym

rozpoczęciem delegacja Hufca ZHP Trzemeszno (hm. Włodzimierz Losik, phm. Ireneusz Kasprzyk, phm. Martyna Kwiatkowska) złożyła kwiaty i zapaliła znicz na zbiorowej mogile ofiar dnia 5 października 1939

roku w Kociniu. Zespoły rozpoczęły rajd na Dworcu PKP w Trzemesznie, by stamtąd wyruszyć do Niewolna. Zuchy zapaliły znicz i złożyły kwiaty na zbiorowej mogile zamordowanych 10 września 1939 r., starsi – odwiedzili Izbę Pamięci im. Henryka Wrzeszczyńskiego, gdzie dzięki uprzejmości córki, hm. Krystyny Giemzy usłyszeli wojenne historie i zobaczyli pamiątki z tamtego okresu. Po posileniu się w Domu Działkowca im. Jana Kilińskiego w Trzemesznie udali się do Izby Pamięci im.

ptk. Jana Kilińskiego, gdzie dzięki uprzejmości Wojciecha Bisikiewicza zobaczyli pamiątki gromadzone przez rodzinę szewską. Następnie wyruszyli szlakiem Powstańców Wielkopolskich z dr. Andrzejem Leśniewskim, dowiadując się więcej na temat zwycięskiego zrywu. Zapalili znicze i złożyli wiązanki na zbiorowej mogile ofiar II wojny światowej, przy grobie Powstańców Wielkopolskich i obelisku harcerskim. Na zakończenie z Renatą Pałucką zeszli do podziemi, zwiedzili wystawę archeologiczną oraz dowiedzieli się więcej o trzemeszeńskiej bazylice, nazywanej zabytkiem „klasy zero”. Zakończenie pieszego rajdu „Odkrywamy walory trzemeszeńskiej ziemi” zostało podsumowane przy pomniku Jana Kilińskiego w Trzemesznie, gdzie zapalono znicz i

złożono białą-czerwoną wiązkę kwiatów. Krąg Seniorów Harcerskich Ziemi Trzemeszeńskiej reprezentowali: hm. Helena Małolepsza, hm. Łucja Sobiecka, phm. Ireneusz Kasprzyk.

/phm. Ireneusz Kasprzyk – Krąg Seniorów Ziemi Trzemeszeńskiej/

W środę – **9 kwietnia** na imienne zaproszenie **Harcerskiego Instruktorskiego Kręgu Seniora "Czarne Diamenty"** w Siemianowicach Śląskich przedstawicielki Prezydium WR KSHiS udały się do Michałkowic - zameczku będącego częścią **Siemianowickiego Centrum Kultury** na obchody 25-lecia Kręgu. Opowiedziano historię Kręgu, uhonorowano minutą ciszy instruktorów kręgu, którzy odeszli na Wieczną Wartę. Nie obyło się

bez licznych podziękowań i gratulacji. Zaproszeni goście i przyjaciele Kręgu – w tym i my - składali na ręce komendantki - drużyny p.w.d. Grażyny Nibisz bukiety kwiatów, listy gratulacyjne i pochwalne oraz pamiątki. Krąg uhonorował swoich członków statuetkami i dyplomami, natomiast reprezentacja Komendy Hufca złożyła na ręce drużyny Komendant list pochwalny wraz ze złotym medalem za zasługi dla Hufca ZHP

Siemianowice Śląskie, a "Czarne Diamenty" stały się tym samym pierwszą jednostką w hufcu uhonorowaną takim medalem! Po części oficjalnej odbyły się rozmowy indywidualne przy poczęstunku, do oglądania wyłożone były kroniki i zdjęcia Kręgu. Oczywiście przy świetnym akompaniamencie wspólnie śpiewano, bo Krąg znany jest z muzykalności. Ponieważ zbiórka zaczęła się o 17.00, a do domu miałyśmy daleko – jedna z drużyn udostępniła nam swoją sypialnię, a inna wszystkie drużyny „z daleka” zaprosiła na śniadanie – dziękujemy!

/hm. Gabriela Jaskulska, hm. Barbara Król – Prezydium WR KSHiS/

26 kwietnia członkowie Wspólnoty Seniorów ZHP w Skulsku na zaproszenie Komendy Hufca im. Szarych Szeregów w Koninie przyjechali do Sanktuarium w Licheniu, aby wziąć udział w

organizowanym przez Hufiec Dniu Skupienia i uroczystej mszy harcerskiej w intencji św. Jerzego - patrona wszystkich harcerzy. Na placu przed Bazyliką Mniejszą zebrała się seniorska harcerska bracia. **Było nas 78 reprezentujących 20**

kręgów z 4 chorągwi - zachodniopomorskiej, gdańskiej, kujawsko-pomorskiej i wielkopolskiej. W obchodach uczestniczył także kierownik Wydziału Seniorów i Starszyny Harcerskiej Głównej Kwatery

ZHP hm. Bogdan Radys. Po przywitaniu się z organizatorami imprezy, Seniorzy przystąpili do realizacji swojego programu, który przewidywał zwiedzanie muzeum, wjazd na taras widokowy i udział w mszy harcerskiej. Muzeum im. ks. Józefa Jarzębowskiego znajduje się na II i III piętrze bazyliki. Zgromadzono tu liczne starodruki, rękopisy, bulle papieskie, listy królewskie, szable, obrazy, pasy kontuszowe, karabele, szyszaki, dokumenty powstańcze dotyczące Romualda Traugutta i gen. Józefa Haller, wazy apteczne, Biblię Jakuba Wujka z 1599r oraz wystawę Bueno Carino - Dobrej Drogi.

Zwiedzający obejrzeli film o życiu i pasji księdza Jarzębowskiego, który przybliżył im w pełni Jego postać. Seniorom przypadł do gustu stojący w pierwszej sali muzealnej pięknie ubrany, naturalnej wielkości rumak, z którym zrobili sobie "fotki". Dużym plusem w zwiedzaniu były ciekawe i

profesjonalnie przekazywane przez panią przewodnik informacje na temat historii eksponatów. Z muzeum grupa przeszła do głównego kościoła, gdzie w centralnym punkcie ołtarza, widoczny dla wszystkich jest cudowny obraz Matki Boskiej Licheńskiej. To do niego pielgrzymują wierni. Chwila zadumy, modlitwy i czas na mszę harcerską, która odbyła się na parterze Bazyliki – w Kaplicy Mariackiej. Mszę św. koncelebrował ksiądz kapelan p.wd. Artur Kosierb. Oprawą muzyczną – grą na organach i śpiewem zachwycił z-ca Komendanta Hufca p.hm. Antoni Sucharski. Ksiądz Kapelan w swoim kazaniu nawiązał do

postaci św. Jerzego i braci harcerskiej. Po mszy przedstawiciele seniorów wzięli udział w podsumowaniu i zakończeniu imprezy. Komendant Wspólnoty w Skulsku – hm. Jerzy Lipiński z rąk Komendanta Hufca hm. Tomasa Rybarczyka otrzymał dyplom z podziękowaniem dla Seniorów, za udział w uroczystej mszy w Dniu Skupienia. Część seniorów (ta jeszcze nie zmęczona) wjechała windą na taras widokowy i podziwiała piękną okolicę Lichenia - jezioro, lasy, sąsiednie miejscowości. Zobaczyli też jak duży jest

obszar Licheńskiego Sanktuarium, na którym są dwa kościoły, dom pielgrzyma, hospicjum, Golgota, liczne figury itd. w otoczeniu pięknej zieleni. Ostatni punkt programu to obiad w restauracji „Dla Każdego”. Dwudaniowy obiad, kawa, herbata, przywróciły seniorom energię. Na zakończenie zdjęcia, pożegnania - i do zobaczenia 14 czerwca na naszym tradycyjnym Dniu Skupienia w Skulsku. Jeszcze dodam, że jak wynika z „doniesień” Komendanta Hufca ZHP Konin – w uroczystości brało udział blisko 400 zuchów, harcerzy, instruktorów, seniorów i przyjaciół harcerstwa.

/p.wd. Hanna Kurzawa – HKS WARTA Konin/

Jak co roku – już po raz czwarty spotkaliśmy się w rocznicę pogrzebu śp. hm. Pawła Napieralskiego - Przewodniczącego Wielkopolskiej Rady Kręgów Starszyny Harcerskiej i Seniorów – przy Jego grobie. Dzięki wspomnieniom

o Nim i o naszych wspólnych z Nim spotkaniach, wyjazdach, zbiórkach Paweł jest wśród nas..... Przy akompaniamencie gitary hm. B. Olejniczaka zaśpiewaliśmy Pawłowi harcerskie piosenki i po pożegnaniu się słowem CZUWAJ odwiedziliśmy jeszcze grób hm. Zenona Wechmanna.

2.DO POCZYTANIA

**Urszula
Kaczmarek**
(1929-1943)

Kinder-KL Litzmannstadt, funkcjonujący od końca 1942 roku, był jedynym obozem koncentracyjnym dla dzieci uruchomionym przez Niemców na terenach okupowanej Polski. Symbolem cierpienia małych więźniów przetrzymywanych w tym piekle na ziemi stał się tragiczny los zaledwie **13-letniej Urszuli Kaczmarek z Poznania.** Aresztowano ją we wrześniu 1942 roku w łapance, gdy poszła po chleb. Teresa Owczarzak dokładnie pamięta chudziutką Ulę, bo z racji wieku były w jednej sztabie dla starszych dziewcząt, nadzorowanej przez Eugenię Pol. *Na początku Kaczmarek była bita, jak każda z nas, za drobne przewinienia lub z powodu złego humoru*

*nadzorczyńni. Ula została okrutnie zbita za kradzież chleba. Każdemu zależało na okruczu i każdy walczył o chleb. W takiej nędzy i biedzie nie można się dziwić, że jedna drugiej kradła chleb. Urszula nie skradła kawałka chleba z rozkoszy. Maria Jaworska o Uli: „Kradła chleb albo marchew gdzieś wyrwała. Moczyła się. Za to ją bito, bito do tego stopnia, że miała jelita na wierzchu (...). Po biciu wrzucano ją zmokniętą do karca. Mokra była dlatego, że po omdleniu oblewała ją wodą. Robiła to Polowa albo na jej polecenie dziewczynki”. Ula stale była brudna od kału i moczu. Pewnego razu, jak zapamiętała Brygida Casselius, „Polowa kazała wsadzić Urszulę Kaczmarek do balii i szorować ją szczotką ryżową w zimnej wodzie”. „Dostała sto batów od wachmanów – zeznawała w procesie Halina Kryszkiewicz z domu Cubrzyńska. – Bili ją albo w jadalni, albo w pralni. Widziałyśmy to przez dziurkę od klucza. Bili ją rozłożoną na dwóch ławkach (...). Pani wychowawczyń Pol stała obok (...). Wynieśli ją, bo nie ustała o własnych siłach”. Janina Gajewska siedziała na kamieniu przed barakiem, kiedy usłyszała krzyk dobiegający z izby chorych: „Ty polska świni! Jeszcze żyjesz?”. Zajrzała przez okratowane okno. Pol ze Stawicką biły Ulę. „Dziewczynka już nie miała siły krzyczeć. Gdzieś tydzień później zmarła”. Gajewska była przerażona do tego stopnia, że uciekła do baraku i wtuliła się w pościel. Kiedy dziewczynki wysłano do ogrodu pielich grządkki, Irena Bogacz wspomina, że Ula poszła z nimi. Ale „nie mogła pracować, bo była słaba. Ciało jej odpadało”. Eugenia Pol „pobiła ją po nogach i całym ciele”. Pod tymi razami Ula się przewróciła, bo „przewracała się po każdym schyleniu”. Później już Irena jej nie widziała. „Dziewczynki mówiły, że ciało Uli odpadło i wreszcie zmarła”. Krystyna Szpigiel (z domu Pacut) *Ula miała ranę na biodrze. Taką miała dziurę jak moja pięść. Można było rękę włożyć (...). Rana była od bicia pejczem, bo pejcz trafiał zawsze w to samo miejsce. Z początku ona chodziła z tą dziurą. W sztabie z tej rany śmierdziało. Nadal była bita. W gołe siedzenie, bo musiała zdjąć majtki. Bijąca musiała widzieć ranę, bo myśmy widziały. Ona już nie płakała, jakby ją w ogóle nie bolało. (...) „Miała rany, wrzody jej się robiły na nogach” „Wynoszono ją na dwór i polewano wodą, by sflukać kał. Ja widziałam, że Urszula od tego bicia miała na boku z prawej czy lewej strony głęboką ranę. Przez tę ranę wychodziły jej jelita” – Maria Jaworska. Jadwiga Pawlikowska widziała to wyraźniej: „Eugenia Pol pejcz podobny do kija włożyła w ranę, do brzucha Urszuli Kaczmarek, przewracała jej wnętrzności”. Wreszcie Ulę przeniesiono do separatki przy izbie chorych. Ułożono ją na gołej żelaznej prycy. Zabrano jej siennik, bo „robiła pod siebie”. „Łóżko Urszuli nie miało ani materaca, ani siennika. Leżała nago, niczym nieprzykryta, na sprężynach żelaznego łóżka”. Ula zmarła na jej oczach.**

/https://wielkahistoria.pl/mamo-po-cos-ty-mnie-urodzila.../ fragmenty. /fot. Muzeum Dzieci Polskich ofiar totalitaryzmu/ Historia przesłana i umieszczona tu na prośbę hm. Danuty Marciszewskiej – Szczecin/

3.KOMUNIKATY

Druhny, Druhowie!

Zbliża się 80 rocznica zakończenia II wojny światowej. Na Podolanach przy ulicy Szarych Szeregów, na skwerze im. hm. Teodora Łagody znajduje się Pomnik Pamięci Harcerzy Poznańskich Poległych i Pomordowanych w okresie II wojny światowej.

Na pomniku jest umieszczona tablica epitafijna w kształcie Krzyża Harcerskiego, na której znajduje się 280 nazwisk poznańskich harcerzek i harcerzy, którzy polegli lub zostali pomordowani w latach 1939-1945.

Wspomnijmy ich i oddajmy im cześć na Ognisku Pokoleń w dniu 9 maja o godzinie 17:00 pod Pomnikiem na Podolanach.

Czuwaj!

KSH „Szóstacy” Hufiec ZHP Poznań-Jeżyce

Dnia 10 maja hm. Bogusław Olejniczak z KSH „Szóstacy” w Poznaniu – malujący, śpiewający i grający na gitarze druh naszych wielu spotkań świętować będzie swoje 95-te urodziny. Z tej okazji zaprasza:

- dnia 5 maja o godz. 11.00 do Holu Głównego Urzędu Wojewódzkiego – Al. Niepodległości 16/19, Poznań na wernisaż swoich dzieł

- dnia 17 maja o godz. 11.00 do Domu Harcerza - ul. Widna 3, Poznań (ilość chętnych z kręgów prosimy zgłaszać do Komendanta KSH

„Szóstacy” pwd. Jarka Gendery do dnia 10 maja – tel. 602 150 821).

Komunikat Nr 3

**Kapituły Wspólnoty Seniorów ZHP
im. ks. hm. Antoniego Bogdańskiego w Skulsku
z dnia 04.04.2025 r.**

Podajemy do wiadomości, że w dniu 04.04.2025 r. Kapituła rozpatrzyła i zatwierdziła wnioski kręgów i komisji historycznych hufców oraz chorągwi o przyznanie Tabliczek Epitafijnych w roku 2025 dla następujących dh/dh:

1. DANUTA JACYNO pwd. – IKS „Dęby” Szczecin
2. ROGER ŚLIWIŃSKI phm. – Komenda Chorągwi Zachodniopomorskiej ZHP w Szczecinie
3. MARIA JANKOWSKA hm. – IKS „Dęby” Szczecin
4. HELENA SZAFRAŃSKA hm. – IKS „Dęby” Szczecin
5. RAFAŁ DOLECKI hm. – Komisja Historyczna Chorągwi Gdańskiej ZHP
6. JANINA GRACZKOWSKA hm. – KS „Korzenie” Gdańsk
7. ZBIGNIEW SATKE hm. – KS „Korzenie” Gdańsk

8. WITOLD ZYGMANIAK hm. – KS ZHP im. „Zawiszy Czarnego” w Inowrocławiu
9. BOŻENA SZEPIELA hm. – KS ZHP im. „Zawiszy Czarnego” w Inowrocławiu
10. TERESA KUJAWA hm. – Komenda Hufca ZHP w Mogilnie
11. KRZYSZTOF KREMER hm. – Komenda Hufca ZHP w Mogilnie
12. JÓZEF LESZCZYŃSKI hm. – KS ZHP przy Muzeum Ziemi Szubińskiej w Szubinie
13. JERZY WALKOWIAK hm. – KS ZHP przy Muzeum Ziemi Szubińskiej w Szubinie
14. JERZY KOSMAŁSKI hm. – KS ZHP przy Muzeum Ziemi Szubińskiej w Szubinie
15. STANISŁAW DRZAZGA hm. – Komenda Hufca ZHP Pałuki
16. FELIKS CZECHOWSKI – Komisja Historyczna Chorągwi Kujawsko – Pomorskiej ZHP
17. MARIA STANISŁAWSKA hm. – Komisja Historyczna Chorągwi Kujawsko – Pomorskiej ZHP
18. WŁADYSŁAW ŁĘGOWSKI – kapelan – Komisja Historyczna Chorągwi Kujawsko – Pomorskiej
19. MARIAN FILUSZ hm. – KS „Korzenie” Gdańsk
20. BOŻENA KUSZTELSKA hm. – HKS „Korzenie” Szczecin – Pogodno
21. BOGDAN KUCHARSKI phm. – KSH BEMAK Poznań
22. ALINA GŁÓWCZYŃSKA hm. – KS ZHP Słupca
23. KAZIMIERZ LEWANDOWSKI phm. – Komenda Wspólnoty Skulskiej
24. ALEKSANDER ANIOŁA hm. – Krąg Seniorów Harcerskich „Szóstacy”
25. KRYSZYNA STRAŻYŃSKA-FRYDRYCH pwd. – Krąg Seniorów Harcerskich „Szóstacy”
26. TADEUSZ THEUSS pwd. – Krąg Seniorów Harcerskich „Szóstacy”
27. ZENON CHLEBOWSKI phm. – Krąg Seniorów Harcerskich „Szóstacy”
28. EDWARD SKRZYPCZAK pwd. – KSH „10 PDH i Wiarusy”
Poznań

Koszt wykonania tabliczki wynosi **45,00 zł**.

Wnioskujący wpłacają odpowiednią kwotę na konto

Nr 97 1090 1199 0000 0001 1906 8379

Bank Santander Bank Polska S.A. I O. w Koninie

Odbiorca ZHP CHORĄGIEW WIELKOPOLSKA, HUFIEC ZHP KONIN

Z dopiskiem: Nazwisko i imię instruktora, dla którego ufundowano tabliczkę

Czuwaj!

Przewodniczący Kapituły

hm. Andrzej Wolski

Przypominajki -

**ZŁAZ WIELKOPOLSKICH KRĘGÓW SENIORÓW
I STARSZYZNY HARCERSKIEJ
TERMIN 24 maja 2025 r.**

Miejsce – Owińska, gmina Czerwonak. Przyjazd od 9.00 do 10.00 na miejsce zbiórki – SOSW dla dzieci niewidomych w Owińskach.

!!! Program spotkania opublikowany został w poprzednim SENIORZE !!!

Termin zgłoszeń i płatności: 10 maja 2025 r. Koszt 70,00 zł, wpłaty na konto: 26 1090 1359 0000 0001 1323 6827 z dopiskiem: składka zadaniowa – Złaz Seniorów, imię, nazwisko i nazwa Kręgu. Zgłoszenia: hm. Gabriela Jaskulska tel. 603 174 200, albo gabjask@gmail.com lub gabriela.jaskulska@zhp.net.pl

Uwaga: możliwy dojazd autobusami z Ronda Śródka autobusami nr 312 i 341.

Jednocześnie z dumą informujemy, że w tym roku mija **25 lat od chwili powołania Wielkopolskiej Rady Kręgów Starszyny Harcerskiej i Seniorów**. Na Złazie gościć będziemy jedyną Druhnę z pierwszego składu Prezydium Rady, która do dziś jest czynną członkinią ZHP, pełniącą ważne funkcje w Chorągwi Wielkopolskiej i w Hufcu Poznań Stare Miasto – **hm. Halinę Świtalską**.

25 lat Kręgu Seniorów ZHP w Słupcy.

Termin coraz większymi krokami się zbliża. Jubileuszową zbiórkę zaplanowaliśmy w dniu 28 maja 2025 roku (środa) jako spotkanie plenerowe połączone z ogniskiem w miejscowości Gólkowo k.Słupcy. W programie, około godz. 11.00 Apel, około 12.00 „rodzinna fotografia”, potem wycieczka do Słupcy. Odwiedzimy jezioro słupeckie z Promenadą im. Bosmana Franciszka Szulczyńskiego i drewniany kościółek p.w. św. Leonarda. Po powrocie ze Słupcy obiad i krótki program artystyczny. Potem, jubileuszowy tort i ognisko. Krąg pożegnalny planujemy zawiązać koło 18 - 19. Kiedy zgaśnie ognisko, zależy tylko od nas. Chętnych do spędzenia czasu przy harcerskiej piosence serdecznie zapraszamy. **Zgłoszenia proszę wysłać na adres email: andrzej.wolski@vp.pl nie sugerując się wcześniej wyznaczonym terminem, podając nazwę kręgu i ilość uczestników.** Jeżeli to możliwe, prosimy o podanie imiennej listy uczestników. Do zainteresowanych środowisk wyślemy mapkę, jak najwygodniej dojechać na miejsce biwaku. Składkę w wysokości 50,00 zł od osoby proszę wpłacić na konto BS w Słupcy nr 93 8542 0001 0025 3754 0411 7423 z dopiskiem: 25 lat + imię i nazwisko.

W sytuacjach wymagających pilnych wyjaśnień telefony kontaktowe:

Andrzej Wolski tel. 698 981 506 Zdzisław Woźniak tel. 606 255 030

Do zobaczenia w Gólkowie dnia 28 maja 2025.

Komendant Kręgu hm. Andrzej Wolski

REDAKCJA BIULETYNU ZASTRZEGA SOBIE PRAWO DO DOKONYWANIA SKRÓTÓW I KOREKTY

NADSYŁANYCH TEKSTÓW I NIE BIERZE ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA ICH TREŚĆ.

REDAKTOR I OPRACOWANIE TECHNICZNE: hm. BARBARA KRÓL

barbara.krol@zhp.net.pl, basia_krol@o2.pl